

GRADSKI DRVORED - SIMBOL I ZBILJA

TOWN AVENUE - A SIMBOL OF REALITY

F. Kritovac

SAŽETAK

Drvored se smatra konstitutivnim elementom grada, bitnim za njegovo urbanističko oblikovanje, element kojeg treba čuvati kao tradicijsku vrijednost, ali i kao specifični element u suvremenom i budućem planiranju grada.

Razlozi i povodi uspostavljanja i postojanja drvoreda su funkcionalni i simbolički. Analiza međuodnosa funkcionalnih i simboličkih karakteristika otkriva urbani profil neke sredine.

Kada drvored postoji prvenstveno ili samo u memoriji, na kartografskim prikazima, u inventaria i katastrima, u kompjuterskim simulacijama - tada je zapravo fiktivan.

Simbolička važnost drvoreda može nadjačati njegovu zbiljnost. U naravi se drvoredi degradiraju iz niza razloga (od prometnih do ekoloških) - a ipak njegova simbolička određenja mogu i ojačati.

Samosvrhovit drvored bio bi onaj koji zanemaruje svoju socijalnu važnost.

U svom kulturološkom poimanju gradski drvored ostaje trajno zagonetan bez obzira na njegovu stručnu i znanstvenu ispitanost i poznatost.

ABSTRACT

An avenue is considered a constituent part and also a representative element of a town, essential for its formation, an element which must be kept as a traditional value and specific and compulsory in present-day and future planning.

Symbolic importance of avenues may prevail over their real existence. Avenues can be degraded for a series of reasons /from ecological to traffic reasons/ without disturbing their symbolic function – they not only remain but are made stronger. Then an avenue exists primarily or only one's memory, on maps, in computer simulations – in fact fictitiously.

An avenue is sometimes made as an end in itself regardless of its social importance in a certain place.

In its culturological determination a town avenue remains, in a way, permanently enigmatic whether it has been scientifically and professionally investigated or not.

DRVORED KAO KONSTITUTIVNI ELEMENT

Drvored se smatra konstitutivnim elementom grada, bitnim za njegovo urbanističko formiranje i oblikovanje, element kojeg treba čuvati kao tradicijsku vrijednost, kao specifični, gotovo neizostavni element u suvremenom i budućem planiranju novog grada, naselja, njegovoj obnovi ili rekonstrukciji. Točnije, drvored bi bio konstitutivan element svake urbanizirane sredine koja je nastajala, održava se kao sređena, i u kojoj se regulirano uvažavaju kulturno-povijesne vrijednosti. U tom smislu ne bi ni bilo bitnih razlika između planiranih sredina pretežno ruralnog i onih pretežno gradskog profila.

FUNKCIONALNI ASPEKTI

U osnovi se mogu, (polazeći od funkcionalnog analitičkog modela) razlikovati sljedeći planerski i spontani razlozi uspostavljanja i održavanja drvoreda:

- elementarne utilitarne funkcije (zaštita od sunca, zaštita od vjetra, korištenje lišća, ploda, cvijeta, drvne građe, ovjesi za sušenje rublja, itd.)
- estetske i reprezentacijske funkcije (slikovitost, ambijentalne posebnosti, vizure pristupa i prolaženja, itd)
- ekološko - zaštitna funkcija (regulacija mikroklimе, zaštita od buke, itd.)
- funkcija sociokulturne regulacije (egalitarnost, elitnost, ekskluzivnost, susretanje, skrivanje, itd. - u privatnoj i javnoj sferi)

Ove se točke međusobno povezuju, dopunjuju, uključuju ili isključuju. Katkada dominira ili se zadržava samo jedna od funkcija. Međusobni odnos funkcija relevantan je i zoran pokazatelj urbanog profila i kvalitete.

Pritom, proturječnosti, naizgled paradoksi, - nisu isključeni: npr. kada se inzistira na utilitarnosti drvoreda (stvaranje hladovine radi prometa i kretanja), ali uz istovremeno zanemarivanje ili poništavanje ekoloških i estetskih vrijednosti. Ili, - tehnička briga za vitalnost drvoreda, ali uz istovremeno degradiranje oblikovnih i/ili socijalnih vrijednosti drvoreda.

Funkcija sociokulturne distance drvoreda (također jedna od sociokulturnih regulacija) očituje se kao relativna izolacija (odjeljivanje) javne i privatne sfere grada (drvored kao zaštitni "paravan" gledanja na kuću i u kuću, iz nje). Drvored je i prepoznatljivi označitelj ekskluzivnosti ili elitnosti ili pak razine (novo)uređenosti ulice, trga ili dijela grada (mnjenje: vredniji je, bogatiji i "bolji" onaj dio grada ili ona strana ulice gdje ima drvoreda, gdje su oni makar bili predviđeni).

Zahtjevi i uvjeti za uspostavljanje socioloških i psiholoških distanci te drugih prostornih socijalnih regulacija nerijetko su oprečni: neka se izvana ne gleda kuću, ali poželjno da se iznutra opaža javna scena. Ili obratno: neka se zgrada neskriveno predstavi javnom pogledu, ali uz videonadzor.

Oblikovanje zgrade, prilaza i ostalog prostornog okruženja uključujući i drvored - već u tom zahtjevu postaje zanimljiva zadaća urbanista, arhitekata i pejzažista.

SIMBOLIČKI ASPEKTI

Funkcionalna određenja nisu mimo simboličkih. Simbolički aspekti drvoreda nerijetko nadjačavaju njegovo fizičko postojanje.

Simboličko se značenje drvoreda može razmatrati i određivati u nekoliko aspekata:

- kulturno-antropološki (mitološki, alegorijski, memorijalni itd)
- količinski i znakovni (drvored postoji samo kao planerski, statistički i kartografski entitet, ali ne u naravi: npr broj drvoreda po lokaciji, itd.)
- virtualno (drvored postoji u elektronskoj simulaciji, ali ne i u naravi)
- ostaci i tragovi (drvored je u naravi djelomično ili u cijelini izgubio funkcije, osim simboličke).

Reprezentacijska funkcija počiva na simboličkom značenju drvoreda. Simboličko se značenje ostvaruje raznim utjecajima (od tradicijskih do modno-trendovskih). Ostvarivati će se dispozicijom, vrstom drvoreda (kao prvoodabranom ili zamjenom), itd.

Kada je zbiljski drvored degradiran, transformiran, djelomično već i nestao, on još uvijek djeluje simbolički; prema svojoj "idealnoj slici" tj. kao da je balzamiran, kao da nema i nije bilo nikakvih (nepovoljnih) promjena.

Fizička je prisutnost (nekadašnjeg) drvoreda svedena katkada samo na trag; obrubljena kružna ili kvadratična mjesta svjedoče o ranijim drvorednim stablima. Drvored je u memoriji, zbiljski ga nema.

Na takvoj se simboličkoj funkciji osnivaju i turističke animacije, romantično intonirane kronike i prisjećanja, a i službeni izvještaji.

Fiktivni drvoredi postoje paralelno sa zbiljskim. Njihov život ovisi o krugu sudionika gdje se o njima razgovara i gdje ih se vrednuje. Nerazlikovanja fiktivnih i zbiljskih drvoreda ili privida (gdje se fiktivno uzima kao zbiljsko), dovodi do nesporazuma i konflikata među stručnjacima i u javnosti.

U naravi mnogošta degradira drvorede (ekološke, prometne, komunalne okolnosti) Pritom će simboličko značenje biti možda i ojačati (spas jedin-stvenog drvoreda i sl.)

Uspostavlja li se drvored kao samosvrhovit, iz planerske rutine i navike, bez sluha i obzira na drugo - tada će ga zapravo potvrđivati simboličko značenje (moć odlučitelja, vještina struke)

RED I DRVORED

I sam pojam drvoreda ima gotovo naredbodavno (simboličko) određenje: bitan je red. Ovdje se misli na euklidovsko-geometrijska određenja, povijesno razložna. U širem pogledu, red je potez gdje raslinje može biti raspoređeno slobodnije, međutim zadržan je prostorni autoritet usmjerenog redanja. Snaga reda kao apsolutno glavne odrednice slikovito se prikazuje u onakvim postavama sadnje gdje je najvažnije i dostatno da bude sve "u liniji" s podjednakim razmacima - bez obzira na konfiguraciju i vrstu. Takvom ritualnom radnjom /sadnjom reducira se drvored na svoju parafrazu/.

Red u prostoru je sociokulturna tvorevina; on, između ostalog, ukazuje na umijeće i ovlaštenje raspoređivanja elemenata u prostoru. Na redovima

počivaju kompozicije, stilska obilježja, ali i formacije stajanja i kretanja ljudi u prostoru (od vojničkih postrojbi do čekanja u redovima). Red stoga - a posebno drvored - može biti simbolički označitelj socijalizacije i solidarnosti (u drvoredu stablo nije pojedinačno, nije usamljeno već združeno). Što više ono biva i označitelj egalitarizma, uporište prividu jednakosti i ravnopravnosti boravljenja u gradu: u ulici, na primjer, zgrade mogu biti raznolike, ugledne, neugledne, važne, nevažne,- preko puta palače je potleušica - ali drvored će biti svuda isti - od početka do kraja.

Drvored ne sadrži samo stabla. U gradu ga prati oprema (ulični namještaj: od zaštitnih armatura za stablo, do klupa, posuda za otpatke, rasvjetnih stupova, signalizacije).

Po potrebi drvored sam funkcionira kao oprema koja služi nekoj drugoj svrsi: reklamnoj, kao odlagališta itd.: stablo kao oglasno mjesto (od osmrtnica do izbornih plakata), stablo kao oslonac za bicikle ili motore, stablo kao uporište za razvlačenje armatura, itd

U drvoredu stabla dospijevaju ovisno o projektantskim koncepcijama i kompromisima. Nedostatak ili pak pretjeranost održavanja u prvom je planu obilježja drvoreda, a i mjesta gdje se nalazi.

Oblikovni profili

Mogla bi se razlikovati tri osnovna oblikovna profila drvorednog stabla:

- stablo s originalnim generičkim habitusom
- stablo kontinuirano transformirano prema određenom obrascu (oblikovanjem krošnje - prvenstveno)
- stablo jednokratno ili višekratno transformirano prema načelima i kriterijima uzgoja (moduliranje krošnje kresanjem radi regeneracije, i sl.) Pritom se gube ili degradiraju izvorne morfološke karakteristike (npr. drvoredi kestena, jablana, bagrema) pa tako i estetska vrijednost - definitivno ili u tijeku relativnog okončanja regeneracije
- stablo/drvored se transformira (djelomično) radi prilagodbe komunalnoj infrastrukturi (zračnim vodovima, nosačima javne rasvjete, semaforskoj i drugoj signalizaciji, i sl.)

Stabla drvoreda su i zamke, skupljališta palog i vjetrom donesenog otpada. Gnijezda pak na njima najzornija su potvrda njihovog ekološkog sudjelovanja (bez obzira na prohtjeve i zamisli čovjeka).

Izgledom, drvored pokazuje svoje zdravlje (bolesni ili zdravi drvoredi i nestručnjacima su obično prepoznatljivi). Sliku drvoreda uokviruje godišnje doba. Možda paradoksalno - tek "goli" drvored zaista otkriva osnovu morfološke strukture.

Sudbina drvorednog stabla kao posebnog zastupnika prirode u gradu, načinom i mjestom postave, odnosom prema njemu i događajem (oluja, vatra..) uzbuđuje intelektualne i umjetničke duše. Simboličke i funkcionalne transformacije i devijacije drvoreda plodno su tlo kreativnim viđenjima i intervencijama (od ironijsko- karikaturalnih crteža, fotomontaža, scenskih i video prikaza, do konceptualnih performansa, instalacija na terenu

U svom kulturološkom određenju gradski drvored na neki način ostaje trajno zagonetan bez obzira na njegovu stručnu i znanstvenu ispitanost i poznatost.

Adresa autora - Author's address:
dr. sc. Fedor Kritovac, dipl. ing. arh
Sachsova 6
10000 ZAGREB

Primljeno - Received: 27. 02. 2004.